

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Հասմիկ Հարությունյան Հայկի, արվեստագիտության թեկնածու,
դոցենտ
ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն,
Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի Գյումրու
մասնաճյուղ
Հայաստանի Հանրապետություն
E-mail: hasmik.har@mail.ru, **orcid:** 0000-0001-7756-4240

Information about the author

Hasmik Harutyunyan Hayk, PhD of Arts, Associate professor
Shirak Center for Armenological Studies NAS RA
Gyumri Branch of Yerevan State Conservatory after Komitas
Republik of Armenia
E-mail: hasmik.har@mail.ru, **orcid:** 0000-0001-7756-4240

Информация об авторе

Асмик Гайковна Арутюнян, Кандидат искусствоведения, доцент
Ширакский центр арменоведческих исследований НАН РА,
Гюмрийский филиал Ереванской государственной консерватории им.
Комитаса
Республика Армения
E-mail: aksanamuna@mail.ru, **orcid:** 0000-0001-7756-4240

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՖՈԼԿԼՈՐԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ МУЗЫКАЛЬНАЯ ФОЛКЛОРИСТИКА ETHNOMUSICOLOGY

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐԻ ՆՈՏԱԳՐՄԱՆ ԱՌԱՆՅՔԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ

Նունե Աթանասյան

Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիա
Հայաստանի Հանրապետություն

Ամփոփում

Նախաբան Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության կարևորագույն խնդիրներից մեկի՝ բանահավաքչական նյութի նոտագրման հարցերին նվիրված հոդվածը ներկայացնում է այս խնդրի լուծման ժամանակակից միջոցները, տեսակները: Երկդարյա ժամանակաշրջանի ընթացքում անցնելով զարգացման տարատեսակ փուլեր ժամանակակից նոտագրման գործընթացը բավականին հղկվել է և զարգացել: Սակայն, այնուամենայնիվ, այսօր հրատարակման պատրաստելով տարբեր ժամանակահավաճներում նոտագրված նյութը, հասկանալի է դառնում, որ նույնականացման անհրաժեշտություն կա. տարբեր նոտագրողների կատարած անուրանալի և բարձր մասնագիտական մակարդակով կատարած աշխատանքները մեկ ժողովածուում ընդգրկելու համար դրանք նորովի համակարգման և վերանայման կարիք ունեն: Մեթոդներ և նյութեր Այսօր հրատարակման պատրաստելով տարբեր ժամանակահավաճներում նոտագրված նյութը, քննահամեմատական մեթոդով ուսումնասիրվել են հայ երաժշտական բանահյուսության նմուշներ ընդգրկող հիմնական ժողովածուները:

Վերլուծություն Համեմատական վերլուծության հիմքում դրվել են երգի մեղեդու ձայնակարգի և ելևէջների գրառումը, նրա բարձրության ֆիքսումը: Խնդրի բարդությունը այն է, որ ժողովրդական երգերի ժողովածուի կազմող խմբագրի կողմից կատարված պատասխանատու աշխատանքներից մեկը՝ նյութի շտկումը, կարգավորումն ու նույնակերպության բերելն է: Արդյունքներ Նոտագրական տարաձայնությունները բնավ չեն նսեմացնում նյութի մատուցման որակը և դրա ընկալումը, սակայն ակնհայտ է դառնում, որ նոտագրության հարցերի հստակեցումը կօգնի ձևավորելու սկզբունքների մի շտեմարան, համակարգ, որի շնորհիվ հնարավոր կլինի ժողովրդական երգերի նոտագրության որակն էլ ավելի կատարելագործել և կանոնակարգել:

Բանալի բառեր՝ նոտագրություն, ժողովրդական երգ, մեղեդի, ժողովածու, համակարգում, հրատարակում:

Ինչպես հղել. Աթանասյան Նունե, Հայ ժողովրդական մեղեդիների նոտագրման առանցքային խնդիրների շուրջ: ԳԱԱ ՇՀՀ Կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ»: Գյումրի, 2023: Հ. 1(26): (DOI):

KEY ISSUES OF NOTATION OF ARMENIAN FOLK MELODIES

Nune Atanasyan

Yerevan Komitas State Conservatory
Republic of Armenia

Abstract

Introduction The article, devoted to one of the most important problems of Armenian musical folkloristics - the notation of folklore material, presents modern means and types of solution to this problem. During a two-century period, the modern process of notation has improved and developed, passing through various stages of development. However, today, preparing the material recorded in different chronological periods for publication, it is clear that there is a need to identify this process. Un-

doubtedly, the highly professional work done by different transcribers needs to be coordinated and revised in order to compile today a single collection of transcription principles. Methods and materials Preparing the material recorded in different eras for publication today, the main collections containing samples of Armenian musical folklore were studied using the comparative method. Analysis The basis of the comparative analysis was the registration of the scale and the notes of the melody of the song, and the fixation of its pitch. The complexity of the problem is that one of the responsible works performed by the editor of the collection of folk songs is to correct, regulate and homogenize the material. Results Notational disagreements do not at all degrade the quality of presentation of the material and its perception, however, it becomes obvious that the clarification of notation issues will help to form a database of principles, a system, thanks to which it will be possible to further improve and regulate the quality of notation of folk songs.

Key words: notation, folk song, melody, collection, systematization, publication

КЛЮЧЕВЫЕ ВОПРОСЫ НОТАЦИИ АРМЯНСКИХ НАРОДНЫХ МЕЛОДИЙ

Нуне Атанасян

Ереванская государственная консерватория им. Комитаса
Республика Армения

Аннотация

Введение В статье, посвященной одной из важнейших проблем армянской музыкальной фольклористики - нотации фольклорного материала, представлены современные средства и виды решения этой проблемы. В течение двухвекового периода современный процесс записи совершенствовался и развивался, проходя различные

этапы развития. Однако сегодня, готовя к публикации материал, зафиксированный в разных хронологических периодах, становится ясно, что есть необходимость в идентификации данного процесса. *Методы и материалы* Сегодня, при подготовке к публикации материала, записанного в разные эпохи, с помощью сравнительного метода, были изучены основные сборники, содержащие образцы армянского музыкального фольклора. *Анализ* Основой сравнительного анализа послужила запись звукоряда и нот мелодии песни, фиксация ее высоты. Сложность проблемы в том, что одной из ответственных работ, выполняемых редактором сборника народных песен, является корректировка, регламентация и гомогенизация материала.

Результаты Нотационные разногласия ничуть не ухудшают качество изложения материала и его восприятия, однако становится очевидным, что выяснение вопросов нотной записи поможет сформировать базу принципов, систему, благодаря которой можно будет в дальнейшем улучшать и регулировать качество нотной записи народных песен.

Ключевые слова: нотация, народная песня, мелодия, сборник, систематизация, публикация

ՆԱԽԱԲԱՆ. Հայ ժողովրդական երաժշտության ձայնագրման և նոտագրման խնդիրները հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության կարևորագույն խնդիրներից են: Այս աշխատանքները կատարվում են վերջին 150 տարիների ընթացքում և պատմական այս բեղուն ժամանակաշրջանի ընթացքում անցել են զարգացման և ձևավորման մի քանի փուլ: Այդ փուլերը պայմանականորեն համապատասխանում են մեծանուն բանահավաքների գործունեությանը: Սակայն մեր օրերում այդ աշխատանքների կատարման մեթոդաբանությունն աստիճանաբար զարգանում է և բյուրեղանում:

Հայ ժողովրդական երգերի ձայնագրյալ առաջին ժողովածուն վերագրվում է Սահակ Ամատունուն (1856-1917), որի ջանքերով կազմ-

ված «Ժողովրդական երգերի ձայնագրյալ ժողովածուն» 1884 թվականին դեռևս ձեռագիր տարբերակով մեկնարկում է ժողովրդական երգերի գրանցման ընթացքը: Այս ժողովածուում տեղ գտած ժողովրդական երգերի 102 նմուշ գրանցված է հայկական նոտագրությամբ: Այն հրատարակվեց միայն 130 տարի անց [6]:

Ժողովրդական երգերի առաջին «ձայնագրյալ» ժողովածուներն ու երգարանները գրառվել են նոր հայկական նոտագրությամբ (Հ.Լիմոնճյանի համակարգով): Դրանց շարքում առաջիններից նշենք.

«Ազգային երգարան հայ դպրոցականների համար» [3],

«Շար Ակնայ ժողովրդական երգերի», ձայնագրեց Կոմիտաս Վարդապետը [5],

Արշակ Բրուսյան, ժողովրդական երգեր, 1898 թ. (ձեռագիր ժողովածու) [1]:

Սակայն արդեն 1890-ականների վերջից մեկնարկեց ժողովրդական երգերի գրանցումը եվրոպական նոտագրությամբ: Այս գրանցման տեսակն առավել գերադասելի դարձավ, քանի որ նոտագրված նյութը հասանելի էր դառնում ոչ միայն հայ, այլև օտարազգի հանրությանը:

Անուրանալի է այս բնագավառում մեծ ձեռքբերումներ ցուցաբերած երաժիշտավորների դերը, ինչպիսիք են Կոմիտաս Վարդապետը [5], Սպիրիդոն Մելիքյանը [11], Ստեփան Դեմոյրյանը [2], Հակոբ Հարությունյանը [8], Վարդան Սամվելյանը [12], Միհրան Թումաճանը [4]: Նշված մասնագետների գործունեության ընթացքն ընդգրկում է XX դարի առաջին կեսը: Նշվածներից Մ. Թումաճանը շարունակել է իր գործունեությունը մինչև 1970-ականները: Ահա այս ժամանակաշրջանում է ձևավորվում եվրոպական նոտագրությամբ ժողովրդական երգերի գրանցման, ֆիքսման ընթացքը: Այս գործընթացի ճանապարհին ի հայտ են գալիս մի շարք խնդիրներ, որոնց լուծումն ամեն նոտագրող տալիս է յուրովի՝ համապատասխան իր մտածողության, զգացողության, նյութի ճանաչման և ամենակարևորը՝ մասնագիտական պատրաստվածության, կարողության, գիտական անաչառության և սկզբունքայնության:

XIX դարավերջին և XX դարասկզբին նոտագրությունը կատարվում էր անմիջապես **բանավոր կադրման ժամանակ կամ կադրումից**

հեղուկ հիշողությամբ: Այսպիսի գրանցման ժամանակ ֆիքսվում էր մեղեդու հիմնական պատկերը, իսկ եթե այն գրանցվում էր հիշողությամբ, այդ դեպքում գրանցումը լրացվում էր կատարման ժամանակ տեղ գտած բնորոշ ելևէջներով և մեղեդային այլ առանձնահատկություններով: Ինչպես հասկանում ենք, այս պարագայում դրսևորվում են բանահավաքի երաժշտական ունակությունները, հիշողությունը, ժողովրդական երգի խորքային իմացությունը և զգացողությունը:

Հետագայում՝ տեխնիկայի զարգացման դարաշրջանում, երբ նյութը ֆիքսվում էր հատուկ սարքերի վրա (ծայնագրությունները սկզբում կատարվում էին ֆոնոգրաֆի օգնությամբ, իսկ հետագայում՝ մագնիսաֆոնի ժապավենի վրա), հնարավոր դարձավ երգի ձայնագրման (նոտագրման) գործընթացը կատարել առավել ճշգրիտ՝ ֆիքսելով երգողի (ինֆորմանտի) կատարողական բոլոր նրբությունները և առանձնահատկությունները: Այսուհետ սկզբունք է ընդունվել հնարավորինս մանրակրկիտ և հստակ նոտագրել բանավոր կատարման բոլոր տարբերակները: Ինչպես գիտենք, ժողովրդական երգը կատարվում է հանկարծաբանության սկզբունքով՝ ինֆորմանտն այն նաև կարող է տեղում հորինել՝ ավելացնելով նոր մեղեդային և տեքստային փոփոխություններ: Յուրաքանչյուր բանահավաք գիտի, որ այդ կատարողական տարբերակումներում դրսևորված առանձնահատկությունների շնորհիվ է ի հայտ գալիս հայ ժողովրդական երգի անհատականության և տեսակի ձևավորումը, միևնույն երգի տարբերակային ներկայանակը, որը միևնույն ժամանակ բացահայտում է երգի տարածաշրջանային նկարագիրը՝ պատմական Հայաստանի տարբեր շրջաններին բնորոշ մի շարք տարրերով, բնութագրում է այդ տարածքի երգաստեղծությանը հատուկ նրբությունները:

Վերլուծություն Ինչպես գիտենք, 1969 թվականից, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայում Հայ ժողովրդական ստեղծագործության կաբինետի հիմնադրումից սկսած, մեծ ու բուռն ընթացք է ստանում բանահավաքչական գործունեությունը: Կաբինետի հիմնադիր և բազմաթիվ գիտարշավների գլխավոր ղեկավար պրոֆ. Մարգարիտ Բրուտյանի, Ալինա Փահլևանյանի, Մուրադ Մուրադյանի մեծածավալ աշխատանքների շնորհիվ ձայնագրվել և մոռա-

ցությունից փրկվել են տասնյակ հազարավոր երգեր ու մեղեդիներ: Գիտարշավները կատարվում էին ինչպես Հայաստանի շրջաններում, այնպես էլ արտասահմանում:

Միաժամանակ մեկնարկում է նաև հավաքված նյութի վերծանման գործընթացը, որի հիմքը, մեթոդաբանությունը և սկզբունքները դրվեցին հմուտ մասնագետների՝ Ալինա Փահլևանյանի, Մանուկ Մանուկյանի, Խաչիկ Մարտիրոսյանի գործունեությամբ և ջանքերով: Այդ սկզբունքները որդեգրեցին, մշակեցին և կիրառեցին նաև հաջորդ սերնդի վերծանողները, որոնց աշխատանքների շնորհիվ ստեղծվեց մեծածավալ արխիվ՝ նոտագրված և ժողովված, սակայն ձեռագիր տարբերակով պահպանվող նյութ:

Առանձնահատուկ կարևոր ենք համարում Ա. Փահլևանյանի ներդրումը հայ ժողովրդական երգերի նոտագրման սկզբունքների մշակման գործում: Դրանք հիմնված են բազմամյա գործունեության և մեծաքանակ երգերի նոտագրման աշխատանքային փորձի վրա [13]:

Նաև կարևոր էր 2009 թվից Հայ երաժշտական ֆոլկլորագիտության ամբիոնի «Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ» մատենաշարի հրատարակման գործընթացի մեկնարկը: Ամբիոնի մասնագետների կողմից տարիներով հավաքված և վերծանված նյութերը հրապարակվում են և մինչ այսօր լույս է տեսել արդեն 15 պրակ:

Մատենաշարի 14-րդ հատորը, որի կազմող խմբագիրը տողերիս հեղինակն է, նվիրված է 1975 թ.-ին Սպիտակի շրջանում կատարված գիտարշավի ընթացքում ձայնագրված ժողովրդական երգերին [7]: Սա Մ. Բրուտյանի ղեկավարած գիտարշավն է, որի յոթօրյա աշխատանքների ընթացքում ձայնագրվել է 320 նմուշ: Այս երգածավալը տեղադրվել է երկու պրակում. առաջինում զետեղված է ժողովրդական երգերի տարբեր ժանրերում ստեղծված 148 նմուշ: Երկրորդ հատորը, որն արդեն պատրաստ է հրատարակության, պարունակում է աշուղական երգեր, հատվածներ աշուղական սիրավեպերից, քաղաքային երգերի նմուշներ՝ հայրենասիրական երգեր, ինչպես նաև գործիքային նվագներ:

Ժողովրդական երգերի վերծանության խնդիրներին անդրադառնալու անհրաժեշտությունը ի հայտ եկավ և հասունացավ ժողովածուն

կազմելիս՝ նոտագրված նյութի խմբագրական աշխատանքների ընթացքում:

Վերը նշված բավականին ծավալուն նյութը՝ 320 երգանմուշ, վերծանվել է տարբեր մասնագետների կողմից, տարբեր ժամանակահատվածներում՝ 1980-ականներից մինչև 2000-ականները, քանի որ այն ծառայել է նաև որպես ուսումնական նյութ՝ ուսանողների հետ կատարած վերծանական աշխատանքների համար: Այս աշխատանքները կատարվել են բացառապես վերծանող-մասնագետների օգնությամբ և խմբագրությամբ:

Նկատելի են ժողովրդական երգի բանավոր կատարումից եվրոպական նոտագրության փոխադրման տարբեր մոտեցումներ և ֆիքսման տարատեսակներ: Համեմատելով դրանք, ինչպես նաև ունկնդրելով հնչող նյութը, համոզվեցինք, որ չնայած նրան, որ նոտագրման սկզբունքները կարծես թե վաղուց հստակեցված են, այնուամենայնիվ կան բազմաթիվ դեպքեր, երբ գրանցման տեսակները տարբերվում են իրարից:

Առանձնացրել ենք հայ ժողովրդական մեղեդու գրանցման որոշ խնդիրներ.

- ա) ձայնակարգային գրանցում
- բ) մեղեդու ելևէջների գրանցում
- գ) մեղեդու բարձրության ֆիքսում:

ա) ժողովրդական երգը եվրոպական նոտագրության համակարգով գրառելու ընթացքում ի հայտ է գալիս տոնայնություն կամ ձայնակարգ որոշելու սկզբունքի ընտրության խնդիրը: Մի շարք դեպքերում հանդիպում ենք եվրոպական տոնայնական մոտեցմանը՝ երբեմն էլ հայկական ձայնակարգային սկզբունքների կիրառմանը: Օրինակ՝ եթե երգը ծավալվում է առաջին օկտավայի սահմաններում՝ e-fis-g-a, հարց է առաջանում՝ որտեղ դնել ֆա-դիեզը բանալու մոտ. առաջին օկտավայում՝ ինչպես ընդունված է հայկական ձայնակարգը ֆիքսելու համար, թե՛ երկրորդ օկտավայում, ինչպես ընդունված է եվրոպական համակարգում: Եթե դնենք վերևում, կստացվի, որ մենք երգը դիտարկում ենք մի միևնույն, սակայն հայտնի է, որ հայկական ձայնակարգերի կանոնների համաձայն՝ միայն երգի ձայնաձավալն է

թելադրում հնչյունաշարը, և նշանը պետք է դրվի բանալու մոտ՝ առաջին օկտավայում: Մեր օրերում արդեն միանշանակ կիրառության մեջ է երկրորդ տարբերակը՝ ըստ հայկական ձայնակարգային կանոնների, սակայն մի շարք նոտագրություններում, որոնք կատարվել են ավելի վաղ, հանդիպում ենք եվրոպական տոնայնությանը բնորոշ բանալու մոտ դրված նշանների կիրառությունը: Կարծում ենք՝ այսօր արդեն կասկածից վեր է, որ կիրառելի է երկրորդ տարբերակը: Ուստի անհրաժեշտ ենք համարում խմբագրել երգերը, նույնականացնել նյութի մատուցման ձևերը և գրել ըստ հայերաժշտության ձայնակարգային դասակարգումների:

բ) Մեղեդու ելևէջների, մելիզմատիկ առանձնահատկությունները ֆիքսելու դեպքում նույնպես հանդիպում ենք նոտագրման տարբեր մոտեցումների: Ծանոթանալով գրանցված երգերի կատարումներին՝ համոզվեցինք, որ կատարման ընթացքում ձայնի դողը, տատանումները, մելիզմները և այլ առանձնահատկությունները տարատեսակ են, և պայմանավորված են սուբյեկտիվ կամ օբյեկտիվ պատճառներով: Ընդհարումների (փօրառար) և թույլ վերջավորությունների (հա-առար) կիրառման կանոնները բավականին հստակ են, այս դեպքում խնդիր գրեթե չկա: Սակայն տարատեսակ մոտեցումների ենք հանդիպում, երբ խոսքը վերաբերում է խաղերին (мордент, группetto, трель, вибрато): Ահա այս դեպքում է, որ ի հայտ են գալիս տարբեր նոտագրողների մոտեցումները: Կարելի է, իհարկե, համաձայնել այդ նշանների կիրառման տեսակներին, սակայն համարում ենք, որ այս խնդրի հստակեցումը նույնպես հնարավոր է և իրագործելի հատկապես հիմա՝ հրատարակության պատրաստելու ընթացքում: Խնդրի բարդությունն այն է, որ հաճախ կատարողները տարեց կամ ձայնային սահմանափակ տվյալներով կամ վատառողջ, շնչառական խնդիրներով երգող գեղջուկ մարդիկ են: Սրան հաճախ գումարվում են նաև ձայնագրության թերությունները, որոնց պատճառով կատարումը հստակ չի լսվում: Երբեմն էլ կատարողը շփոթում կամ մոռանում է երգելիք մեղեդին կամ տեքստը, աղավաղում կատարումը, իսկ երկրորդ տան դեպքում՝ եթե հիշում է այն, շտկում է, կատարում նորովի: Սրանք այն անկանխատեսելի բարդություններն են, որոնք մեծ խնդիրներ են առաջացնում վերծանող մասնագետի համար: Ուստի, խո-

սելով այս խնդրի մասին և հստակ գիտակցելով խնդրի մեծ ծավալը՝ կանդադառնանք միայն այս հարցերից մի քանիսին: Երբեմն շատ բարդ է կատարումից որոշել մորդենտը և տրելը, հատկապես երբ երգն ընթանում է արագ տեմպով, իսկ մեղեդու ռիթմական պատկերը փոփոխական է և սինկոպաներով հարուստ: Այս դեպքերում մելիզմատիկ նշանի կիրառության ընտրությունը ամեն նոտագրող կատարում է յուրովի:

գ) Անդրադառնալով մեղեդու բարձրության ֆիքսման խնդրին՝ դիտարկել ենք հետևյալ դեպքերը.

1. Երբ, օրինակ՝ կատարողը տղամարդ է, և հարց է առաջանում՝ գրանցել ֆա՝ բասի բանալու, թե՞ սոլ՝ ջութակի բանալու ներքո: Երբեմն կառաջարկեինք կիրառել տենոր ձայնատեսակի համար կիրառվող ջութակի բանալին՝ օկտավային ցածրացման նշանով: Ըստ Ա. Փահլևանյանի առաջարկի, երգերը գրանցվում են միայն սոլ բանալու ներքո, դա կնպաստի երգի հեշտ ընթերցմանը և ընկալմանը:

2. Կանանց կատարումների ժամանակ առնչվել ենք մեկ այլ խնդրի. երբ ինֆորմանտը այնքան բարձր է երգում, որ կատարումն ընթանում է երկրորդ օկտավայում, ինչը քիչ բնորոշ է ժողովրդական երգերին:

գ) Երբեմն նաև երգի ճշգրիտ տոնայնությունը ֆիքսելու պատճառով ստացվում է բացառապես դիեզներից կամ բեմոլներից բաղկացած ձայնակարգ, ինչը, կարծում ենք, նույնպես կարելի է կես տոն վեր կամ վար շարժելով, ֆիքսել ավելի ընթեռնելի ձայնակարգում:

ԵԶՐԱՀԱՆԳՈՒՄ. Ժողովրդական երգերի նոտագրված ժողովածուի կազմման մեջ լուրջ բարդություն է առաջացնում կազմող խմբագրի կողմից նյութի շտկումը, կարգավորումն ու նույնակերպության բերելը: Այս երգերը հրատարակվելուց հետո հանրությանը հասանելի դառնալով՝ պետք է ներկայանան իբրև համակարգված սկզբունքներով և կանոններով վերծանված նյութ: Դրանք հնարավորություն կտան կատարողներին ժողովրդական երգը վերահնչեցնելու բնագրին առավելագույնս մոտ, հեշտ և անսխալ, ինչը ժողովրդական երգին նոր կյանք կհաղորդի ու իբրև ավանդական մշակույթի անզուգական նմուշներ՝ կպահպանի սերունդների համար:

Անշուշտ, նոտագրական տարածայնությունները բնավ չեն նսեմացնում նյութի մատուցման որակը և դրա ընկալումը, սակայն, հավատացած ենք, որ նոտագրության հարցերի հստակեցումը կօգնի ձևավորելու սկզբունքների մի շտեմարան, համակարգ, որի շնորհիվ հնարավոր կլինի ժողովրդական երգերի նոտագրության որակն էլ ավելի կատարելագործել և կանոնակարգել:

Նման հարցերի քննարկումները Կլոր սեղանի շուրջ ամենաօպտիմալ տարբերակն ենք համարում բարդ խնդիրների համակարգման գործում: Այդ խնդիրները քննարկելի են նաև ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի, ԵՊՀ Գյումրու մասնաճյուղի ֆուլկլորագետ մասնագետների հետ: Հմուտ մասնագետների փորձն ու գիտելիքները և դրանց համակարգված, նույնականացված կիրառումը հնարավորություն կտան զերծ մնալու տարատեսակ գրանցումներից, և ժողովրդական երգերի գրանցման, նոտագրման աշխատանքերը կբարձրացնեն նոր մակարդակի:

Գ Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

1. Բրուտյան Ա. *Ռամկական մրմունջներ*: Երևան: «Սովետական Գրող»: 1885: 239 էջ:

2. Դեմուրյան Ս. *Քնար*: Սանկտ Պետերբուրգ: Պուշկինյան տպարան: 1907: 94 էջ:

3. Երզնկեան Ե. քինյ. *Ձայնագրեալ ազգային երգարան հայ դպրոցների համար*: Վաղարշապատ: Ի Տպարանի Սրբոյ Կաթողիկէ Էջմիածնի: 1882: 172 էջ:

4. Թումանյան Մ. *Հայրենի երգ ու բան*: Հ. 1: Երևան: Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատ. : 1972: 263 էջ:

5. Կոմիտաս *Հայ ժողովրդական երգեր և պարեր*: 1891-1913թթ. : Երևան: Հայպետհրատ: 1950: 166 էջ:

6. *Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ*: Պրակ 9: Երևան: «Ամրոց Գրուպ»: 2013: 120 էջ:

7. *Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ*: Պրակ 11: Երևան, «Ամրոց Գրուպ»: 2014: 120 էջ:

8. *Հայ ժողովրդական երգեր և նվագներ*: Պրակ 14: Երևան: «Տիգրան Մեծ» հրատ.: 2021: 212 էջ:

9. Հարությունյան Հ. *Մանյակ, ժողովածու հայ ժողովրդական երգերի*: Երևան: Հայպետհրատ, 1958, 104 էջ:
10. Ճանիկեան Յ. *Հնութիւնք Ակնայ*: Թիֆլիս: Տպ. Մ.Դ. Ռօտինեան-ցի: 1895: 516 էջ:
11. Մելիքյան Ս. , Գարդաշյան Գ. *Վանա ժողովրդական յերգեր*: Հ. 1: Երևան: ՀԽՍՀ պետհրատի երաժշտական սեկտոր: 1927: 16 էջ: Հ. 2: 1928: 18 էջ:
12. Մելիքյան Ս., Տեր-Ղևոնդյան Ա. *Շիրակի երգեր*: Թիֆլիս: տպարան «Քարթլի»: 1917: 80 էջ:
13. Սամվելյան Վ. *Հայ ժողովրդական երգեր: Սովետական շրջան*: Երևան: Հայպետհրատ: 1961: 204 էջ:
14. Пахлеванян А. *Вопросы армянской музыкальной фольклористики*. Ереван: Изд.-во ереванской государственной консерватории. 2005. 187 с..

References

1. Brutian A. *Rural melodies, [Ramkakan mrmunjner]*. Yerevan. “Soviet writer”. 1885. 239 p.. (In Armenian).
2. Demurian S. *Lyre, [Qnar]*. Saint Petersburg. Pushkin Printing. 1907. 94 p.. (In Armenian).
3. Yernzkyan Ye. pr. *Notated national songbook vor Armenian schools, [Dzaynagryal azgayin yergaran hay dprotsneri hamar]*. Vagharshapat. Printing of the Holy Ejmiatsin. 1882. 172 p.. (In Armenian).
4. Toumajan M. *Paternal song and word, [Hayreni yerg u ban]*. Yerevan. Publishing of the NAS of ASSR. 1972. 263 p.. (In Armenian).
5. Komitas *Armenian folk songs and dancesm. 1891-1913*. Yerevan. Haypethrat. 1950. 166 p.. (In Armenian).
6. *Armenian folk songs and instrumental tunes, [Hay zhoghovrdakan yerger yev nvagner]*. Vol. 9. Yerevan. “Amrots Group”. 2013. 120 p.. (In Armenian).
7. *Armenian folk songs and instrumental tunes, [Hay zhoghovrdakan yerger yev nvagner]*. Vol. 11. Yerevan. “Amrots Group”. 2014. 120 p.. (In Armenian).
8. *Armenian folk songs and instrumental tunes, [Hay zhoghovrdakan yerger yev nvagner]*. Vol. 14. Yerevan. “Tigran Mets” publishing. 2021. 212 p.. (In Armenian).

9. Harutyunyan H. *Necklace, [Manyak]*. Collection of Armenian folk songs. Yerevan. Haypethrat. 1958. 104 p.. (In Armenian).
10. Janikyan H. *Antiquities of Akn, [Hnutyunq Akna]*. Tiflis. Printing of M.D. Rotinyants. 1895. 516 p.. (In Armenian).
11. Melikyan S., Gardashyan G. *Folk songs of Van, [Vana zhoghovrdakan yerger]*. Vol. 1. Yerevan. Musical sector of the National Publishing of ASSR. 1927. 16 p.. Vol. 2. 1928. 18 p.. (In Armenian).
12. Melikyan S., Ter-Ghevondyan A. *Songs of Shirak, [Shiraki yerger]*. Tiflis. Cartli Printing. 1917. 80 p.. (In Armenian).
13. Samvelian V. *Armenian folk songs. Soviet period, [Hay zhoghovrdakan yerger, sovetakan shrjan]*. Yerevan. Haypethrat. 1961. 204 p.. (In Armenian).
14. Pahlevanyan A. *Issues of Armenian music folkloristics, [Voprosy armyanskoy muzykalnoy folkloristiki]*. Yerevan. Publishing of Yerevan State Conservatory. 2005. 187 p.. (in Russian).

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Նունե Աթանասյան Ռոմեոյի, արվեստագիտության թեկնածու, դոցենտ
Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիա
Հայաստանի Հանրապետություն
E-mail: nune.atanasyan@gmail.com, **Orcid**: 0000-0002-3123-7954

Information about the author

Nune Atanasyan Romeo, PhD, Associate Professor,
Yerevan Komitas State Consrtvatory
Republik of Armenia
E-mail: nune.atanasyan@gmail.com, **Orcid**: 0000-0002-3123-7954

Информация об авторе

Нуне Ромеовна Атанасян, кандидат наук, доцент
Ереванская государственная консерватория имени Комитаса
Республика Армения
E-mail: nune.atanasyan@gmail.com, **Orcid**: 0000-0002-3123-7954